

הלכות תפילין סימן כו כז

לו באר הגולה

יהוא הדין אם יש לו שתייהם * יויש לו (ה) (א) שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת מניח אותה שיכול: ב' אם אינו מניח אלא של ראש לכד מברך עליה על מצות תפילין לכד: הגה (ב) ולדין דנוהגים לנרן כלל יום שמי צרכות מנרן על של ראש לכד שמי צרכות ואס מניח של יד לכד (ג) מנרן להניח לכד (טור):

א מנחות ל"ו ל"ז
ב סמ"ק ג מנחות ל"ו

כז מקום הנחתן ואופן הנחתן. וכו' י"א סעיפים:

א * מקום הנחתן של יד בזרוע (ה) [א] (א) שמאל (ב) * בבשר התפוח שבעצם בשבין (ג) (ג) הקובד"ו ובית השחי יוטה התפלה מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף זרועו למטה יהיו כנגד לבו ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך: הגה ולרין להניח (ד) * צראש הענש הסמוך (ג) [ב] לקובד"ו

שערי תשובה

[א] שאל. עשה"ט וצבי"ט יעקב סי' קמ"ט בסוף מנרן לומר דלא ולא מחזור ומ"ש משה"ע שהביא ה"י בסמ"ק מרנ"א אין ראה דהתם צאטר קאי ועיין לקמן ס"ק י"א ע"ש: [ב] לקובד"ו. עיין בה"ט ועיין

ביאור הלכה

ק"ש והוא רוצה עתה לנפש כדי שלא לנטל מרות תפילין מעליו פשוט דיכול ללכסס חייך ולנרן עליהם אך לענין לקרות צהס ק"ש נראה דיש לו להמתין עד שיצאו לו השניה: * ויש לו שום אונס. המחבר איירי לענין שיהא מותר להניח תפלה אחת לכתחילה אבל בדיעבד אפילו אם הויד ולא הניח רק אחת ילא ידי אותה שהניח [ב"]:

* בבשר התפוח. ולרין ליהרר שלא יהיה קנה התפילין למטה מנרן התפוח כמו בשל ראש שרין ליהרר שלא יהיה קנהו על המנח כדלקמן דקא ילפינן מנחות ל"ו ע"ב גו"ש גונה שצד מגובה שצראש ע"ש: * בראש העצם. עיין צמ"א ועיין במחזיק השקל ומשמע לכאורה דנרן התפוח נתפשט בכל הענש צהוה והרמ"א אסר להניח התפילין כ"א צחי צהר התפוח שלנד הקובד"ו וצמ"ח לפ"ו יפלא מאוד דהאך קוברים דאין מותר להניח כ"א הני קיצורת והלא צערין י"ט ע"ב איתא צהדיא דקיצורת כולה איקרי יד ולענין תפילין איירי שס צמ"ח וא"ל דהגהה סמ"ק לא היה לו הגירסא צמ"ח קיצורת כולה דהלא כל הראשונים העתיקו לשון זה [עיין צמ"ח שבת ל"ב ע"א וצמ"ח יראים לרבינו אליעזר ממין וצמ"ח] וכן מוכח ג"כ במנחות ל"ו ע"א דכל הקיצורת כשר דקאמר ידן זה קיצורת צין עינין זה קדקוד היכא אמרי דבי ר"י מקום שמוחו של מיעוק רופס ומדלא מנרן ג"כ את מקום המיוחד שבקיצורת ש"מ דכל הקיצורת כשר וכן הר"ק והרמב"ם והרא"ש והטור ור"י לא הוכירו שום זכר שחלק את צהר הקיצורת לחלצין ואך יתפס"ו הרמ"א דעת הסמ"ק ואין לומר דרק להחמיר ששש לדעתו דהלא לקמן בס"ז משמע דשם נתפשט המכה בכל השעת שמהני ענש ולמטה פטור מו מתפילין [ועיין צמ"ח דעת הר"ם ונוכל לומר דהרמ"א כוון לאפוקי מדעתו אך דינא דהשו"ע לקמן בס"ז קשה] ועורני ה' שמלצתי צפסר התרומה אחר דשקיל וטרי שס ומסכים לדעת ר"ת דמקום התפילין הוא צענש העליון שהוא צין הקובד"ו וצית השחי כצד ח"ל הלכך צענש העליון יתח תפילין הוא הנקרא זרוע והוא יד דאורייתא וסמוך לפרק של האזיל קנת [אזיל הוא קובד"ו] יתח כי שס היא קיצורת צהר המכונס קרוי קיצורת כמו קיצורת דאהיי קיצורת דאחלי ושס הוא כנגד הלכ דכתיב ושמתם את דברי אלה על לבבכם ורב חייא מנח להו כנגד לינא עכ"ל הנך רואה לעין דעת סה"ת דהתפשטות צהר הקיצורת הוא רק סמוך לקובד"ו ולא מנינו למי מהראשונים שחלקו עליו דבר זה המלוי צמ"ח לכד וצמ"ח מלמא ולפ"ו פשוט הוא דקובד"ו הרמ"א והשו"ע לקמן בס"ז דהקיצורת לא נתפשט כ"א עד מקום שמהני ענש ולמטה וכן משמע צמ"ח דפלג זרוע העליונה הוא מן הקיצורת ולמעלה אך לינא דהמ"א קשה לפ"ו יש לינא דר"ל אף שגראה קנת שיש גם שס צהר תפוח אעפ"כ עיקר שס קיצורת⁽²⁾ אינו כ"א על מקום שמהני ענש ולמטה וצמ"ח הגר"א חולק על פסק השו"ע והרמ"א וקובד"ו דאף מהני ענש ולמעלה כשר כל שיש צ עדיין מנרן הקיצורת וצמ"ח טעם נוכח לאמר דהוא סבר ג"כ כשה"ת הנ"ל דהעיקר מקום הקיצורת הוא לכד הקובד"ו אך דדעתו דהקיצורת נמשך יותר מחצי הענש: שאל

באר היטב

(ה) שום אונס. כגון שרין לנרן לנרן ולינו יכול להתעכב להניח של יד מניח של ראש לכד. כ"כ הרא"ש ועיין מ"א:

(ה) שאל. ואס הניחו צמ"ח אפי' בדיעבד לא ילא חוט השני סי' כ"ח: (ג) הקובד"ו. צ"ל עלינוגי"ן: (ג) לקובד"ו. ויש להניח

משנה ברורה

א (א) שום אונס. כגון שיש לו מכה בראשו או בזרועו או (ה) שהוא צריך לצאת לדרך ואין השירא ממתנת עליו עד שיניח שתייהם מניח אותה שיכול. והי מינייהו עדיפא לענין הנחה (ג) י"א דיותר טוב שיניח ש"ר לכד דקדושתו חמורה (ג) וי"א שיניח לע"ע הש"י כדי שלא ישנה הסדר שבתורה (ד) בר"א כשיהיה יכול אח"כ להניח בדרך התפלה השניה אבל אם אח"כ לא יכול להניח התפלה השניה יניח הש"י והש"ר קודם הליכתו מביתו דמשום איחור דרכו לא התירו לו לבטל ממצות תפילין: ב' (ב) ולדין דנוהגין וכו'. כמו שביארנו בסמ"ק כ"ה במ"ב ס"ק ל"בא ע"ש: (ג) מברך להניח. עיין בפמ"ג שהביא עוד פוסקים דס"ל דאף על של יד לכד נמי מברך שתי ברכות ולהלכה הסכימו האחרונים דאינו מברך על ש"י אלא להניח לכד (ה) דבלא"ה הרבה ראשונים ס"ל דאפילו על שתייהן נמי אינו מברך אלא אחת. אם (ו) הניח שתייהן ולא בירך דהרין הוא דיברך כ"ז שהן עליו עדיין אם הקדים ברכת ש"ר תחלה ואח"כ ש"י אינו חוזר ומברך אבל לכתחלה אפילו הניח ש"י ולא בירך יברך עליו קודם הנחת של ראש:

א (א) שמאל. מדכתוב (ה) ידכה בה"א פירוש יד כהה דהיינו השמאל שהיא תשה וכהה ועוד דרשו מדכתוב וקשרתם וככתבתם מה כתיבה בימין שכן דרך בני אדם אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין ממילא הנחה בשמאל ואס הניחו בימין אף בדיעבד לא יצא [אחרונים]: (ב) בבשר התפוח. והוא המקום הנקרא קיצורת בלשון חז"ל והוא לעיכובא כדילפינן לזה בגמ' מקרא: (ג) הקובד"ו. הנקרא עלינוגי"ן⁰: (ד) בראש העצם. אין ר"ל ראש העצם ממש דהתם עדיין נמוך הבשר ועד שיתחיל להיות גבוה (ג) אין מקום תפילין דאין ע"ז שם קיצורת אלא ר"ל בגובה הבשר שבעצם ולא בא הרמ"א כזה לחדש שום דבר רק במה שסיים אבל לא בחצי העצם שסמוך לשחי ור"ל (ג) אף שיש גם שם עדיין מקצת בשר תפוח וגם דעת המחבר הוא כן דדוקא מחצי העצם ולמטה כדמוכח בסעיף ז' ומה שכתב המחבר מתחלה בבשר התפוח שבעצם ע"כ ג"כ דכונתו מחצי העצם ולמטה והגר"א בביאורו הסכים לדינא דכל מקום הקיצורת כשר להניח בו תפילין וכן משמע בפרישה ועכ"פ (ד) למטה ממקום הקיצורת פסול לכו"ע ע"כ נכון למנוע מלהניח תפילין גדולים כי ע"פ הרוב מצוי בתפילין גדולים שסוף הקצצה מונחת למטה ממקום הקיצורת אם לא שיקשרם לכתחלה בחצי העצם העליון וגם זה לא נכון להקל לכתחילה בזה אחרי דדעת המחבר ורמ"א להחמיר בזה. אך אם אין לו כ"א תפילין גדולים טוב יותר שיקשרם בחצי העצם העליון במקום שנמצא

מתרגם: °מרפק

שער הציון

(ה) הרא"ש הובא במ"א: (ג) ישועות יעקב: (ג) ארה"ח: (ד) מ"א: (ה) ארה"ח: (ו) פמ"ג: (ה) גמרא: (ז) ב"י ומ"א ופמ"ג והגר"א: (ג) מ"א: (ד) וכן הסכים ארה"ח ע"ש:

איש מצליח

1. והמאמר (אות א) כתב דמין דהר ביה ממה שכתב בבדק הבית ודעתו להכשיר בכל חצי הזרוע התחתון הסמוך לקובד"ו ע"ש והובא בכה"ח (אות ג), אולם נראה שהעיקר דכדברי המשגיב, וכ"ע מדברי היב"א (ח"א א"ח סי' ג' אות

הגהות ותיקונים: א) ל"א: ב) קיצורת:

הלכות תפילין סימן כז

אבל לא בחצי העלם שממוך לשמי (סמ"ק) (גידס) (ה) * שאין לו יד (ד) [ג] רק זרוע * יניח (ו) * בלא ברכה (מוספות פרק הקומץ כתבו לגידס חייב ונא"ו כחצו דפטור): ב (ז) * ההמנהג הנכון (ח) שיהא הי"ד של קשר תפלה של יד לצד הלב והתפלה (ט) עליו לצד חוץ. (י) * יש לזוהר שלא תזוז (ה) [ד] יו"ד של הקשר (יא) מהתפלה: ג * ההמנהג הנכון לתקן שהמעברתא שבה הרצועה עוברת תהא מונחת לצד הכתף (יב) והקציצה לצד היד: ד (יג) 'לא יהא (יד) דבר (ו) [ה] חוצץ בין תפילין לבשרו לא שנא

שערי תשובה

באר היטב

התפילין על צמר התפוח עיין מ"א: (ד) רק זרוע. מי שנקטעה ידו שמאלית פטור מלהניח זמין תשובת רמ"א סי' קנ"ב. ובתשובת שנת יעקב מ"א סי' ג' חולק והעלה להלכה דיש להניח הגידס שאין לו יד רק זרוע או מי שנברא צדו אחת והוא הימנית להניח על ימינו וצדן שמס על של ראש ואלא לנ"ע ע"ש ועיין כנה"ג ובתשו' חות יאיר סי' קס"ו ובמ"א ס"ק ג' ובצ"ע סי' קמ"ט: (ה) יוד. צוהר פ' פנחס מחמיר מאוד בזה: (ו) חוץ. בנחמ"ס דף י"ט מציעו אי כנה חיה ושערו היא חליצה לענין צנדי כהונה. וכחצו המ"א מיהו צננה מתה ועפר יש לזוהר עכ"פ דבזה לא היו איצטיל כלל. ובש"ה

נגמ"א ס"ק ב' וכוונת דבריו מוצא היטב כד אפרים ע"ש: [ג] רק זרוע. ענה"ט ונחות יאיר שם כתב דלא נקטע הקצה פטור אבל גידס מעיקרה כל שנשאר לו בחלק העליון קרוב לכחף מקום להניח תפילין י"ל דחייב להניח דזה הנשאר הוא יד דידה. ועיין בנגמ"א ושאר אחרונים ובפנים מאירות ח"ג סי' י"א ובתפארת נבי סי' ב'. ומחזורתא להניח בלא ברכה וצדן על ש"ר שמים במ"ש הש"י וכחצו בשאגת אריה סי' ל"ד דמי שאין לו זרוע דפטור מש"י מ"מ חייב להניח ש"ר ע"ש: [ד] יו"ד. עיין בה"ט וכחצו בספר שלמי ציבור שצפ"ר וזו הוכיח מהר"י נחם מדברי הרב ז"ל דצריך שלא מוזו הי"ד לעולם אפילו היה מונחין בתוך הכיס וע"כ נוהגים רבים מיראי השם לקשר היוד עם חוט של גיד עם התפלה ואין קושטין אוחה עם הרצועה בשעת ההנחה עכ"ל. ולדידו ד"ע דע"י קשירה זו יהיה החוט של גיד קצוץ המימורא והוא מוץ ביד הזרוע לתפילין. ואפשר כיון שהחוט הקשור הוא הפימורא שהפרשיות מונחים בפנים ונ"ע ולענין מ"ש שאין קושטין עם הרצועה הוא

ביאור הלכה

* שאין לו יד. עיין במ"ב ודלא כהפמ"ג שרצה לומר להא"ו דפטור בכל גווני כי לא ראה להא"ו כי לא נדפס זמין: * יניח וכו'. ר"ל יניח כד שמאלו וכן משמע למעין בא"ו גופא דלא נהירא ליה שם הפירוש של המפרשים לנאמרים קאי הריצו על המיוז דזמין רק על השמאל קאי ואפ"ה פסק שם כח"ק ופטור אפילו שנשאר לו הקיבורת דליתו מפרש שם אין לו זרוע קאי על הקנה ומה שכתב הרמ"א מוספות פרק הקומץ כתבו דחייב ר"ל אפילו שנשאר לו רק הקיבורת ולפי מה דמסיק המוספות דכ"ה קיבורת זרוע נקרא ממקום הקוב"ד והוא להמ"א לא היה לו הא"ו ולכן הקשה לו מאד דבריו: * בלא ברכה. ומחז"ב א"ו ו"א וה"ר והגר"א משמע דצריך לברך ג"כ אמרי דיש לו קיבורת וה"ה ג"כ ממסים בעיקר הדין למוזב כמותם אך מ"מ לענין ברכה מנודד להקל ואפילו לא נשאר לו רק מחצי ע"כ שזין הקוב"ד ויחי השמי ולמעלה פשוט דיכול לנטות בזה על שיטת הגר"א דכל שיש עדיין מקצת מן הקיבורת כשר לתפילין ולא יצרך ויותר טוב שצדן שנים על השל ראש ה"יינו לפי מנהגו כהרמ"א הנ"ל בסיומן כ"ה ולהב"י שם אחתן ויחזיק להוליא בזה גם השל יד ואפילו שנשאר לו הקיבורת וכמו שהסכים בשערי תשובה: * המנהג הנכון שיהא הי"ד של קשר וכו'. עיין בצ"י בשם מהר"י ב"ח דמשמע מדבריו דרק עשיית הקשר הי"ד אשר זו צריך שיהיה דוקא למטה מהתפלה לזד הלז אבל כיוסם הרצועה חוץ ככל הקשר תנא למעלה מהתפלה והוא הנכון ע"ש אבל ד"מ משמע שיותר טוב כהמנהג שנהגין שגם מחיבת הרצועה בתוך הקשר והכפל יהיה לימנו שהוא לזד הלז וכן משמע בצ"ג שגם הקשירה גופא צריך ששהיה נגד הלז וכן משמע לשון הרא"ש להמעין זו היטע בסוף אות א"ו צ"ב במש"כ ומרמיק הקשר מן מעטרת וכו' ונע"ש צמח"ט אות ב"ה שכתב וזוהי ה"פ וכו' וכו' דוקק עכ"ל ולענ"ד אין זה דוקק כלל וכן הוא האמת לפי מה שכתב הנה"ג דמשמע שם דאין להרצוץ הרבה את כפל קשר הענינה רק כדי ששהיה הרצועה עוברת בתוכה והכל מטעם כדי שיהיה מקום הידוק הרצועה סמוך לתפלה ולא לזד מטה וכ"ש שצריך לזוהר שלא יתרחק הקשר של יו"ד גופא מהתפלה ולזד מטה וכמו שכתב בסעיף ב' וזהו הכל ככלל צמה שאמר הגמרא דהקשר צריך להיות למעלה ולא למטה. והי"ג מלשון השו"ע לכאורה משמע דקוצר כמהר"ב"ח מדכתב שיהא יו"ד של קשר וכו' משמע דמקום שחוצה הרצועה ככפל אינו לזד הלז כ"א לזד חוץ אלל יש לדחות דכותמו רק למטעם שלא נעשה כשיטת בעל המאור המוצא בצ"י שיהא התפלה של יד לזד הלז והקשר לזד חוץ אלל בזה רשות צדו לעשות כמה שירצה. ואע"פ שהעדפנו את המנהג של הד"מ מ"מ הנהוג כמהר"ב"ח אין למחות צדו כי יש לו על מי לנטות גם ע"י מנהגו טוב שלא יחי הי"ד לעולם מחמת משא"כ לפי מה שאנו נוהגין כהד"מ צריך בכל עם שמירה לזה אולם צאמת יש לזה ענה אחרת ועיין צמה שכתבו צמ"ב: * יש לזוהר. עיין בבית הבד"ח שז"ע כ"ל ור"ל דדין זה יש לו ג"כ מקור מהגמרא דמוס' שאין להרמיק הקשר מהתפילין וכמו שכתב צמ"ב מדבריו הקודמים: * המנהג

בכלות המימורא נמקום המעברתא לא איכפת לן עם בחליצה רק נמקום ענה"ט דמ"א ח: [ה] מוץ. ענה"ט דמ"א בשם שלי"ה דיש לרמוץ מקום הנחמ משנה ברורה

עדיין כשר התפוח ויצא בזה עכ"פ דעת הגר"א וש"פ ממה שיהיו מונחים למטה ממקום הקיבורת ולא יצא בזה אליבא דכו"ע וגם הברכה יהיה לבטלה: (ה) שאין לו יד. ר"ל שניטל פיטת יד שמאלו עם כל הקנה עד הקוב"ד שנקרא עלינוביגי"ו¹⁰ אבל אם נשאר קצת מהקנה גם הא"ו מודה להתוספות דחייב בתפילין ויברך ג"כ כן מצאתי בא"ו אשר זכינו מקרוב לאורו: (ו) בלא ברכה. עיין בביאור הלכה. ואם (ה) אין לו יד שמאל כלל או אפילו (ו) קצה הזרוע שלמעלה ממקום הקיבורת נשאר ומקום הקיבורת אין לו כלל פטור מלהניח הש"י אף בימין (ז) ויש מחמירין בזה. וכ"ז (ח) שנעשה גידם בשמאל דהוא מקום הנחת התפילין אבל אם נעשה גידם בימין אפילו נקטע לו כל היד חייב בתפילין ויבקש לאחרים שגיחיהו עליו: ב (ז) המנהג הנכון. עיין בביאור הגר"א שכתב דדינא דגמרא הוא לפירוש הגאונים: (ח) שיהא הי"ד וכו'. עיין בבה"ל שכתבנו שצדן לזוהר שלא ירחיב הרבה את כפל קשר הענינה שהרצועה עוברת בה כדי שתהיה גם מקום הידוק הרצועה סמוך להתפילין לצד הלב: (ט) עליו וכו'. אין ר"ל שתהיה התפלה מונחת על הי"ד דודאי בעינן שתהא הי"ד אצל התפלה בשוה ולא מתחתיה: (ע) רק ר"ל דלפי שהוא מטה התפילין לצד הגוף כמו שכתב ס"א לכן נקרא יו"ד של צד הגוף למטה והתפלה עליו לצד מעלה: (י) יש לזוהר. ובזוהר פ' פנחס מחמיר מאוד בענין זה (י) ויש מחמירין דגם כשהן בתוך כיסין צריכין לזוהר בזה שלא תזוז כלל הי"ד ומטעם זה יש נוהגין לקשור הי"ד עם חוט של גיד עם התפלה וראוי לבטל זה דע"י הקשירה יהיה חוט של גיד סביב התיתורא חוצץ בין הזרוע להתפילין ובכבושי שרד כתב דראוי לבטל ג"כ המנהג שכורכין הרצועה במקום הקיבורת תחת התיתורא דהוי ג"כ חציצה: (יא) מהתפלה. (יב) ויחתוך בתיתורא מלמעלה ויהדק הי"ד עם הבית: ג (יב) והקציצה וכו'. ואיטר המניח תפילין ממי שאינו איטר או להיפוך ואינו יכול להוציא הרצועה ולקבעה כדן עיין בבה"ל: ד (יג) לא יהא וכו'. דכתיב (יז) על ירך ובתש"ר כתיב בין עיניך: (יד) דבר חוצץ. אפילו (יג) חציצה כל דהוא וצדן לזוהר לכתחילה אפי

הנכון

מתרגם: מרסק

שער הציון

(ה) תשובת הרמ"א: (י) ב"ח וא"ד והגר"א ושאר אחרונים: (ז) עיין בחשובת שבו"י ובארה"ח ועכ"פ בלי ברכה: (ט) אחרונים וכן משמע מרש"י מנחות ל"ז ע"א: (ט) יד אפרים: (י) עיין בשע"ת: (יב) שולחן שלמה: (יז) הרא"ש והגר"א בביאורו משמע ג"כ שסובר דלא כהרשב"א: (ג) מ"א:

איש מצ"ח

1. כתב הכה"ח (אות ה) דעל כן יניח בימין בלי ברכה, וכשיניח תפילין של ראש ויברך עליו יכוין לפטור תפילין של יד ע"כ. ולאשכנזים יברך שמים על של ראש (שע"ת): 2. וגם אשה וקטן יכולים לקשור לו התפילין, (כה"ח אות ח) וכ"כ בספר טהרת הבית ח"ב (עמ' רי"ב): 3. וכתב ה"ח בן איש חי (ש"א פרשת וירא אות ט"ו)

הגהות ותיקונים: א) שנקטעה: ב) צ"ל אות ד':